O lacună în cercetările despre onomatopee de la noi e neglijarea indicării sistematice a termenilor de comparaţie vecini, pentru Moldova, în special, a paralelelor rutene, adesea extrem de instructive: un *tprru!* 'Haltruf für Pferde' (Želechowski, II, 978) se află, întocmai, la noi, ca şi un *ţiba!* 'marsch!' (zum Hunde) (*ibid.*, II, 1054); un *rilja!* 'Scheuruf f. Gänse' (I, 142) e identic cu *halea!* al nostru, etc. — In rut. *ts!* 'interj. pentru tăcere şi mirare' (II, 990) se confundă, oarecum, rom. *st!* (cf. *pst! ţst!*), indicând tăcerea, şi *ts!* (*nts! ţţţ!*), exprimând mirarea, precum în rut. *tfè! tfù! thù!* 'pfui!' (995) apare al nostru *tfè! tfì! tfù!* (interj. imitând sau însoţind scuiparea), iar în rut. *tjò!* 'holla! lass doch!', *tjo-tjo!* 'interj. bei Bewunderung und Spott' (*ibid.*), *tiohú!* (996) avem pe *tĭò! tihò!* (*tĭohăi*) al nostru. — Rut. *tjo-tjo-tjo!* e şi un 'Lockruf d. Hühner' (cf. *tiugu-tiugu!*), găina numindu-se în limba copiilor şi: *tjutja* (*ibid.*). — Rom. *ceala!* şi *cea bou!* apar in rut. *čala!* şi *čabé!* (II, 1059).

V. Bogrea.

6.

O străveche formulă de exorcism în descântecele noastre.

Într'un descântec „de mătrici" din colecţia Bârlea (*Descântece, vrăji, farmece şi desfaceri*, Bucureşti 1924, p. 360), Maica Domnului e implorată:

Să-i strângă [bolnavii] mătricile şi rosurile
Din toate închieturile
Să le ducă
In pădurile cele întunecoasă,
Unde *cocoşii negri nu cântă,*
Vaca neagră nu rage,
Rădăcină nu se trage,
Foc nu se face:
Acolo se peie şi să răspeie ...

In aceeaşi colecţie, p. 365, într'un descântec „de bubă", răul e trimis:

.... în loc necercetat,
Unde *cocoşii negri nu cântă,*
Unde *oameni nu umblă*:
In munţii Galareului.

BDD-A14740 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:02:01 UTC)

Formula e bine cunoscută. Am citat-o după culegerea maramureşană, pentru că e una din cele mai nouă; dar o găsim pretutindeni:

Să te duci
Unde *popă nu toacă*,
Unde *cocoş negru nu cântă*,
Unde *fata mare cosiţă nu'mpleteşte*

sună un descântec din colecţia de literatură populară a lui Păsculescu (p. 147); iar în vechea culegere a lui G. Dem. Teodorescu, lelele sunt învitate (p. 380) în aceşti termeni:

Voi, Elilor,
vă duceţi în locuri depărtate,
în baltă, trestiă, pustietate,
unde *popa nu toacă*,
fata nu joacă ....

La fel, în colecţia, mai nouă decât acea a păr. Bârlea, *Mărgăritarele Banatului* (Timişoara [1925]), scoasă de Lucian Costin:

Duceţi-vă în munţi codri pustii,
In putrezile rădăcini,
Unde *nu-i glas de cocoş*,
Nici *fluierătură de voinic.* (p. 48).

Luaţi-vă şi vă duceţi,
Unde cal n'o călări,
Fată chica n'o'mpletì,
De Hristos n'o pomenì. (p. 49).

In zănoagă le duceà,
Unde *cocoşul nu cântà*,
Calul nu rânchezà,
Şi săcurea nu tăià,
Fata mare nu'mpleteşte,
Voinicul nu chioteşte. (p. 51).

Să te duci în munţi pustii,
Unde om nu locueşte,
Nici nu-i urmă de secure,
Nici *glas de cocoş.* (p. 56).

Sau, cu o coloratură specială:

Voi duceţi-vă în codri pustii,
Unde vă aşteaptă masa cu făclii.
. . . . . .
Să te duci şi pe jos în codrii pustii,
Că v'aşteaptă mese întinse
Cu făclii aprinse (p. 53).

BDD-A14740 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:02:01 UTC)

Să vă duceţi
In munţi-strămunţi,
Că acolo vă aşteaptă
Cu mese'ntinse
Cu făclii aprinse,
Unde nu-i
Nici tăietură de voinic
Nici glas de fată mare (p. 56 sq.).

Şi tot aşà, într'o altă colecţie bănăţeană de descântece (E. Hodoş, Sibiiu 1912, p. 27):

Du-te'n văi şi munţi
Cărunţi,
Acolo-s mese'ntinse
Şi făclii dalbe
Aprinse.
Şi păhare scrise.
Acolo să lăcueşti
Şi să salăşlueşti!

Sau încă, într'o recentă colecţie, mai puţin cunoscută, a păr. Bălăşel (ed. „Ramuri", I[2], 17 sq.):

Să se ducă în scorburi pârlite.
In păduri îmbumbite,
La fetele lui Ler împărat[1],
Că-i adastă cu mese puse
Şi cu făclii aprinse,
Să bea, să se veselească,
De trupul (cutăruia) să lipsească,
Cocoşu'n prag a cântat ....

Ori (p. 40):

In ostroveala mărilor să te duci ....

Sau, mai precis:

In coadele[2] mărilor
In rădăcinile pragurilor[3],
Unde popă nu toacă,
Unde cocoşi nu cântă,
Unde câne nu latră ....

[1] E vorba de *Iele*, zise şi „fetele lui *Sandu*" (p. 130), obişnuit: *Şandru*. De remarcat, în special, epitetul: *Mironice*, ce li se dă (p. 131), împreună cu acela de „Diaconese" şi „Impărătiţe" (p. 132): să fie = *emiroaice* (cf. *amiroană*)? (Cf. însă: *moroaice* şi *mereonce* din alte variante).

[2] Golf, sân, lagună.

[3] Cataractă.

BDD-A14740 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:02:01 UTC)

Ori (p. 77):

Să te duci în munți,
La fetele lui Crai,
C'acolo sânt mese puse
Și făclii aprinse,
Acolo ține cina,
Acolo hodina . . . .

Și, iarăși precizând (p. 101):

In munții cărunți,
La brazii mărunți,
Acolo să trăești,
Acolo să văcuești . . . .

Sau, în sfârșit (p. 110):

In munții
Cudcudați . . . . [1]

Uneori, acele „locuri depărtate" sau „necercetate", acele „pustietăți", etc., sânt precizate geografic: Duhurile rele sânt trimise „în Veneția" (v. DR., I, 265, n. 2), care poate fi, totuși, apelativul *venție* „cer", sau „la *Maroga*" (= Maroc ?)[2], unde le „așteaptă, cu mese 'ntinse, cu făclii aprinse și cu pahare pline" (Teodorescu, p. 358). Sânt echivalente ale acelei *Anatolii*, care apare, de asemene în cântecele populare, cu timbrul acesta (v. DR., II, 431):

Peste *Nadolie*,
Cea țară pustie . . .
Peste *Nadolie*,
Cele țări pustie . . .

Important e, însă, prin ce elemente de viață, cari le lipsesc se definesc acele locuri — și semnificativ, că, printre ele, figurează mai totdeauna *cocoșul*.

E o trăsătură, străveche a exorcismelor, aceasta.

In faimoasele Εὐχαὶ ἤτοι ἐξορκισμοὶ πρὸς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ δαιμόνων καὶ ἑκάστην ἀσθένειαν, atribuit Sf. Vasilie-cel-Mare (Migne, *Patrologia Graeca*, XXXI, col. 1681), este o litanie, unde spiritul rău e îndreptat εἰς γῆν ἄνυδρον, ἔρημον, ἀγεώργητον, ἣν ἄνθρωπος οὐκ οἰκεῖ[3], iar într'o εὐχή din Fritz Pradel (*Religionsge-*

[1] Aluzie la *cotcodăcit*?

[2] Cf. însă și sl. *maroga* 'Streif, Fleck', despre vaci (Miklosich. *Et. Wb.*, cu trimitere la *Maura*). cum și *moroaca* = moroaica (Teodorescu, p. 365).

[3] Cf. Bernhard Schmidt (*Der böse Blick und ähnlicher Zauber im neugriech. Volksglauben*, în *Neue Jahrbücher f. d. klass. Altertum*, 1913, p. 610, n. 1), care compară: „ὅπου αἱ ἔλαφοι τὰ κέρατα ἀποβάλλουσιν" (cf.: „leși și du-te în *coarnele cerbilor*", într'un descântec din col. Tocilescu, I[1], 627).

BDD-A14740 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:02:01 UTC)

schichtliche Versuche und Vorarbeiten, III, p 268) durerea de cap e alungată de Mântuitorul pe un Munte, „unde câne nu latră şi *cocoş nu cântă*“ (ὅπου κύων οὐκ ὑλατεῖ ὅ τε ἀλέκτωρ οὐ φωνεῖ).

Formula e însă şi mai veche, putând fi urmărită până în sec. al II-lea al erei creştine, de când datează placa de plumb pe la Amorgos, pe care e scrisă o *defixio* la adresa Demetrei (v. Homolle, în *Bulletin de Correspondance hellénique*, XXV [1901], p. 414).

Această trimitere a duhurilor necurate în pustii şi secrete locuri, unde nu se pomeneşte „ţipenie de om“, concordă perfect cu psihologia şi formulele exorcizării şi izgonirii dracului însuşi (cf. *ducă-se pe pustii*, ca nume al dracului şi al epilepsiei). R. Wünsch a adunat, subt titlul de *Zur Geisterbannung im Altertum* (în „Festschrift zur Jahrhundertfeier der Universität zu Breslau“, Berlin, 1911, pp. 9—32), o sumă de exemple de formule conjuratorii. Conjurate cu formule ca: ἔξελθε, *ἀναχώρει*, *tolle te*, *exi*, *abi*, etc., după ce şi-au îndeplinit „chemarea“, spiritele sânt „liberate“ (ἀπολύειν) şi lăsate să se întoarcă — ori chiar expediate — la domiciliul lor natural, prin formulele: χώρει εἰς τοὺς ἰδίους τόπους, δόμονδε, εἰς τὰ ἴδια βασίλεια, — înţelegându-se sau numindu-se Tartarul[1] ori Pământul —, ori să intre în anumite animale, „Seelentiere“, în care obişnuesc a locui, precum: capra, corbul, porcul[2].

Mai rămâne însă o chestie de lămurit: de ce „cocoş *negru*“ (cf. *cocoş-gaiu*, „năzdrăvan“) ?

Lucrul se explică foarte uşor prin aceea că, în descântece (ἐπῳδαί, *incantamenta*), e vorba, în mod firesc, de cocoşul *infernal*, consacrat Persefonei, deci de cocoşul *negru*, iar nu de cocoşul *roş*, care se pune pe edificii, simbolizând focul (fulger sau incendiu),

[1] Cf. ἔρρε ποδ' Ἅιδαν s. ἴθι Τάρταρον (Plutarch, *Moralia*, p. 241 *A*; Suidas. Εὐρώταν, p. 643). — Exact aşà, în col. Costin (p. 49): „Eu pe tine [ceas slab] te iau şi te trag *în mijlocu pământului*... Unde om viu n'o locui, Nici cu mine n'o vorbi...“.

[2] Cf. ἐς αἶγας, κατ' αἶγας ἀγρίας, ἐς κόρακας, etc. — Relativ la aceste din urmă, trebue să observăm, pe de o parte, explicaţia dată de Kukules, în legătură cu expresia lat. *corvorum offa* (aluzie la soarta spânzuraţilor), iar, pe alta, sensul atenuat de „envoyer promener“ al derivatului σκορακίζειν (cf. şi eufemisticul ἐς μακαρίαν). — Şi germ. *vogelfrei* înseamnă, nu „frei wie der Vogel“, ci: „frei für den Vogel“, prin aluzie la corpul osânditului, devenit după executare prada păsărilor (cf. R. Riegler, *Das Tier im Spiegel der Sprache*, pp. 96 şi 146).

BDD-A14740 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:02:01 UTC)

de care trebue să apere clădirea. Credinţa în puterea antidemonică, apărătoare, a cântatului cocoşilor, vestind ivirea luminii neprielnice duhurilor rele, stă, în ambele cazuri, la temelia acestor manifestări: de la sarcofagele din sec. al IV-lea până la columnele comemorative din Bavaria superioară de azi, unde apare încă celticul „Gockel“[1], *gallus gallicus* veghiază neadormit asupra destinelor umanităţii. De aceea nu ne putem mirà când îl vedem că apare, în exact aceeaşi legătură simbolică din descântecele noastre şi străvechile formule magice elene, în cutare „chanson de geste“ francez (*Huon de Bordeaux*, v. 2890 sqq.):

Sauvages teres trova Hues asés;
Par Femenie est outre trespasés:
C'est une tere ù moult a pouretés:
Solaus n'i luist, feme n'i puet porter,
Ciens n'i aboie, ne *kos n'i puet canter*,

In sfârşit, în ce priveşte, aşà-zicând, tehnica intervenţiei cocoşului în descântece, adăugim, ca piese de demonstraţie, următoarele pasagii din colecţia Bălăşel, care ni se par deosebit de instructive (pp. 104—5):

Taci, cocoş, din cântat
Şi cioban din chiuit,
Să i treacă [cutăruia] de obrintit.
. . . . . .
Intr'o padure neagră
Zbiară o oaie neagră
Şi latră un câne negru,
Şi chioteşte un păcurar negru.
Tacă oaia din zbierat
Şi cânele din lătrat
Şi păcuraru din chiotit
Trecù şi [cutăruia] de obrintit.
. . . . . .
Cocoşii cântară,
Porcii se sculară,
Câinii lătrară.
Venin de la [cutare] mâncară;
Iar [cutare] rămase curat
Şi uşurat.

V. Bogrea.

[1] V. în special cap. *Hellenisches im Christentum* din Ed. Stemplinger, *Die Ewigkeit der Antike*, Leipzig. 1924, p. 148.

BDD-A14740 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:02:01 UTC)